

Επένδυση στη στρατηγική σκέψη

Μοντελοποίηση της θεωρίας του Θουκυδίδη για την ερμηνεία σημαντικών γεγονότων

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Θουκυδίδης πρέπει να θεωρηθεί ως ο πρώτος παραγωγός θεωρίας της απόφασης, στρατηγικής και πολιτικής σκέψης εν γένει. Αυτό αναφέρει στο τελευταίο του βιβλίο ο καθηγητής Ηλίας Κουσκουβέλης, «Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη», ένα εξαιρετικό εργαλείο ανάλυσης και στρατηγικής σκέψης, που συμπληρώνει ένα κενό στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής. Πρόκειται για μία έκδοση, η οποία αναδεικνύει την πολιτική σκέψη Ελλήνων δημιουργών διανοιώντας την προοπτική μοντελοποίησης της θεωρίας του Θουκυδίδη για την ερμηνεία σημαντικών γεγονότων. Ο Ηλίας Κουσκουβέλης σημειώνει πως ο Θουκυδίδης είναι κάτι πολύ περισσότερο από ιστορικός, όπως άλλωστε πίστευαν και οι σχολιαστές της αρχαιότητας, όταν αναφέρονταν σε αυτόν αποκλειστικά με το «ο συγγραφέας», σε αντίστιξη με τον Όμηρο, στον οποίον αναφέρονταν με το «ο ποιητής».

Σημαντικό εργαλείο το βιβλίο του Ηλία Κουσκουβέλη, «Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη»

Όπως αναφέρει ο συγγραφέας το ζήτημα της απόφασης και των διεργασιών της δεν έχει απασχολήσει παρά μόνον εμμέσως τη διεθνή βιβλιογραφία, κυρίως όταν οι κλασικοί Ρεαλιστές ασχολούνται με την ανθρώπινη φύση ή οι επικριτές τους με το πόσο απαισιόδοξη και κινική είναι η προσέγγισή τους.

Είναι ωστόσο αδύνατο, όπως υποδεικνύει, να μην διαπιστώσει κανείς, όταν μελετήσει τον «Πόλεμο», ότι υπάρχουν χαρακτηριστικά παραδείγματα αποφάσεων που έκριναν τις εξελίξεις, την ειρήνη και τον πόλεμο, την τύχη ανθρώπων και πόλεων στον αρχαίο κόσμο. «Ετσι, όταν, πριν από καιρό, άρχισαν να προετοιμάζονται για μία νέα ανανεωμένη και βελτιωμένη έκδοση του βιβλίου μου «Άψιχη αποφάσεων, κρίση, διαπραγμάτευση» (1997), θεώρησα ότι για να αναδείξω και να εξηγήσω καλύτερα τις σύγχρονες θεωρίες της απόφασης θα ήταν χρήσιμο και ενδιαιφέρον να χρησιμοποιήσω παραδείγματα γεγονότων και κυρίως αποφάσεων από τον «Πόλεμο», αναφέρει ο Ηλίας

Κουσκουβέλης.

Η θεωρία του για την απόφαση, «της οποίας τα τμήματα ανέσχυρα από το κείμενό του ως τις ψηφίδες μιας συνολικής εικόνας και προσπάθια, ελπίζω με επιτυχία, να ανασυνθέσω, είναι ανθρωποκεντρική, σπριντίζεται δηλαδή στη λειτουργία του ανθρώπου. Ο άνθρωπος, μόνος και συλλογικά, απλός πολίτης, μέλος συνόλου ή ηγέτης, αποφασίζει με βάση κυρίως τις ανάγκες και

τη φύση του, αλλά και μία άλλη σειρά μεταβλητών παραγόντων που εκφράζονται αυτά που επιθυμεί, αισθάνεται ή και επιδιώκει. Για αυτό, με τα σημερινά κριτήρια, και παρά το ότι συχνά και καθαρά διακρίνεται εκ μέρους του Θουκυδίδη (ή και των πρωταγωνιστών του) μία διαδικασία αποτίμησης του κόστους-οφέλους κατά την ερμηνεία και την αιτιολόγηση μεγάλου αριθμού αποφάσεων, η θεωρία -αν χρειαζόταν- θα μπορούσε μάλ-

λον να ενταχθεί στην κατηγορία των υποκειμενικών θεωριών της απόφασης».

Επιπλέον, ο συγγραφέας επισημαίνει πως η εξαντλητική μελέτη του Θουκυδίδη ανέδειξε και μία πληθώρα παραδειγμάτων, τα οποία μας προσφέρουν ως καταγραφές ιστορικών γεγονότων ή ως επιμέρους ερμηνείες αυτών. «Τα συγκεκριμένα παραδείγματα ή ερμηνείες τα χρησιμοποιώ για να προσδιορίσω την έννοια των διαφόρων μεταβλητών (πολλαπλών αιτιών) της απόφασης, όπως, λ.χ., της ανάγκης, της ανθρώπινης φύσης, του συμφέροντος, του φόβου, να διαπιστώσω τα αίτια που τις προκαλούν και, κυρίως, να καταγράψω, είτε περιπτωσιολογικά είτε καταλήγοντας επαγωγικά σε γενικεύσεις, τις συνέπειές τους στις αποφάσεις. Πέραν αυτού όμως, ενισχύεται και μέσω αυτών των παραδειγμάτων, η άποψη ότι στα ζητήματα της πολιτικής πολύ λίγα είναι εκείνα που γνωρίζουμε εμείς σήμερα και δεν γνώριζαν ο Θουκυδίδης και οι Έλληνες του 5ου π.Χ. αιώνα. Όσο για το ερώτημα, η καλύτερα την πιθανή ένταση κάποιων, αν

αυτά που προφανώς ήταν γνωστά τότε στους Έλληνες και ιδιαίτερος στον Θουκυδίδη ισχύουν ή είναι χρήσιμα και σήμερα, η απάντηση για μένα είναι πλέον προφανής: ναι, τρωμένοι κάποιων αναλογιών, ως προς τα μεγέθη, την τεχνολογία, τα ήθη, αλλά και τη γνώση που αποκτάθηκε έκτοτε, ισχύουν. Έτσι, σε κάθε περίπτωση, το ελάχιστο που μπορεί να συνεισφέρει αυτή η προσπάθεια καταγραφής και ανασύνθεσης της θεωρητικής προσέγγισης του Θουκυδίδη στην απόφαση είναι μια πρόταση ερμηνείας αποφάσεων, πάνω στην οποία μπορεί να ασκηθεί κριτική, ώστε να προκύψουν στοιχειά βελτίωσης για νεότερες ή μία νεότερη ερμηνεία των αποφάσεων».

Συνοψώς, η αναζήτηση, η ανακάλυψη, η καταγραφή και η παρουσίαση της θεωρίας απόφασης στον Θουκυδίδη συνιστά το κύριο και πιο σημαντικό στοιχείο του παρόντος τόμου, γεγονός που τον καθιστά ένα εντελώς καινούργιο και πρωτότυπο πόνημα σε σχέση με την οποιαδήποτε προηγούμενη εκδοτική προσπάθεια.

Ανταγωνισμός, ηγεμονίες και συμμαχίες

Μέσα από τη μελέτη του πολέμου «Πελοποννησίων και Αθηναίων» ασχολείται με τα αίτια, τη λειτουργία και την κοινωνιολογία του φαινομένου, την ηγεμονία, τον ανταγωνισμό της ισχύος και την πόλωση, τη στρατηγική σε όλες της τις εκφάνσεις, τις συμμαχίες και τη συνοχή τους, τη συμβατική αποτροπή και τις προϋποθέσεις της, τη φύση και τη συμπεριφορά του ανθρώπου σε συνθήκες πολέμου, αλλά και το πολιτεύμα και την ηγεσία - θέματα που, μετά από αυτόν, μελέτησαν ξανά οι Διεθνείς Σχέσεις μόλις στον 2ο αιώνα.

«Ο Θουκυδίδης έρχεται να αποκρυσταλλώσει, σε ένα μόνο έργο, μία ολοκληρωμένη σκέψη, σοφίας και μεθοδολογικής προσέγγισης στη γνώση, αυτήν των Σοφιστών και των Ιπποκρατικών, γεγονός που τον αναδεικνύει σε δημιουργό αντίστοιχο των μεταγενεστέρων του Πλάτωνα και Αριστοτέλη. Για αυτούς τους λόγους εκτιμώ και υποστηρίζω πως ο Θουκυδίδης πρέπει να θεωρηθεί ως ο πρώτος παραγωγός θεωρίας της απόφασης, στρατηγικής και πολιτικής σκέψης εν γένει και πως καλύτερος όρος για να περιγραφεί το έργο του είναι ο όρος «Πόλεμος», αναφέρει ο καθηγητής Ηλίας Κουσκουβέλης στο βιβλίο του.

ΑΠΟΨΕΙΣ

Το Σύνδρομο της Στοκχόλμης

ΤΟΥ ΠΑΡΓΟΥ ΣΩΛΟΜΟΥ*

Αυτοί που επείγονται για μια λύση του Κυπριακού, για μια οποιαδήποτε λύση «γιατί 40 χρόνια είναι πολλά», αυτοί που στη σκέψη και την ψυχική αποδέχτηκαν ήδη ότι επειδή είμαστε αδύναμοι και πιημένοι, πρέπει να δεχτούμε την κάθε τουρκική απαίτηση, αυτοί που πάσχουν από το Σύνδρομο της Στοκχόλμης και αγωνίζονται να μας πείσουν ν' αγαπήσουμε τους Τούρκους θύτες μας και να μισήσουμε τους εαυτούς μας, έχουν μια μόνιμη επαφή και μια σταθερή καταφυγή για να συγκαλύψουν αυτό το απαράδεκτο σύνδρομο που τους κατατρίχει:

«Κάναμε και εμείς πολλά. Καταπέσαμε για πολλά χρόνια τους Τουρκοκύπριους, είμαστε και αδύναμοι, να δεχτούμε την αναγκαιότητα ενός οδυνηρού συμβιβασμού και να παύσουμε να δαιμονοποιούμε την Τουρκία».

Λόγια... παχιά! Λόγια γεμάτα διπλά νοήματα και παραπλανητικά μηνύματα. Λόγια που μας διαιωνίζουν, αλλά που δεν τολμούν να μας ξεκαθαρίσουν π κρύβεται πίσω τους και που στην πραγματικότητα σημαίνουν:

«Να δεχτούμε τα τελεωμένα της εισβολής, να δεχτούμε τους όρους των Τούρκων, να αποδεχτούμε οποίο σχέδιο λύσης μας προτείνεται, να τελειώνουμε».

Μάλιστα! «Να δεχτούμε τους τουρκικούς όρους», διότι όπως λέει και ο κ. Τορνάρης, «αρνούμαι να υποθετώ την απεμπόληση προσέγγιση ορισμένων ότι η Τουρκία του Ερντογάν είναι η ίδια με την Τουρκία

του Εβρέν ή του Ετζεβίτ» («Φ» 10/8/15), υπονοώντας ότι τα πράγματα σήμερα είναι πολύ... καλύτερα, «και να σταματήσουμε να μιλούμε για τουρκικά αδιαιτήματα», όπως έγραψε σε άρθρο του και πάλι στον «Φ».

Κάποτε αυτά τα λόγια πρέπει να ξεκαθαριστούν. Κάποτε αυτοί που τα εκστομίζουν πρέπει να εξαναγκαστούν ν' αφήσουν τις γενικόλογες και τους ψευδορεαλισμούς και να μιλήσουν καθαρά και με τρόπο συγκεκριμένο. Διότι μας έχουν συγχύσει. Άλλα μας λέει ο Τορνάρης και άλλα η Θεοκάρις. Άλλα και πιο ψιλά. Άλλα μας λέει ο Αναστασιάδης, άλλα ο Κασουλίδης, άλλα ο Χριστοδουλίδης και άλλα ο Μαυρογιάννης.

Θέλουμε παιδικές κουβέντες. Όπως μιλούμε εμείς. Που δηλώνουμε ανεπιφύλακτα και επεδιόχουμε ρεαλιστές, ότι δεχόμαστε την αναγκαιότητα ενός οδυνηρού συμβιβασμού, γιατί είμαστε αδύναμοι, γιατί ολόκληρος ο πληθυσμός μας είναι λιγότερο απ' τον στρατό της Τουρκίας, γιατί στον αγώνα μας είμαστε μόνοι μας, γιατί προδοθήκαμε και εγκαταλειφθήκαμε - όχι όμως και να παραδοθούμε άνευ όρων στις τουρκικές απαιτήσεις. Και εμείς αντιλαμβανόμαστε ότι πρέπει να κάνουμε συμβιβασμό, που να μπορεί όμως να επιβιώσει και που να θεμελιώνει ένα λειτουργικό και βιώσιμο κράτος που ΔΕΝ θα καταργεί την Κυπριακή Δημοκρατία.

Που να μην είναι ένας κατ' επίφαση συμβιβασμός, που στην πράξη θα είναι προκάλυμμα ίδρυσης δύο χωριστών κρατών (παρθενόγεννησι) που θα νομοποιεί τα τελεωμένα της εισβολής και της κατοχής.

Ρωτούμε τους κατοικοεδρεύοντες στο Προεδρικό και στην Πινδάρου και στην Εζεκία Παπαγιάννου,

όλους αυτούς τους συνθηματολόγους και τους σημαφόρους της «όποιας λύσης» και του «όποιο συμβιβασμού», να μας πουν ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ, και ΑΠΛΑ, πόσο περιθώριο άλλου συμβιβασμού έχουμε;

Στοιβάζουμε συμβιβασμούς... συνεχώς στοιβάζουμε συμβιβασμούς τα τελευταία επτά χρόνια εν είδει εμπορευματοκιβωτίων στο Μαρί, μέχρι να εκραγούν και να διαλυθούν όλοι αυτών τη φορά στον αέρα.

Συμβιβασμός σημαίνει αμοιβαίες υποχωρήσεις. Μπορούν να μας αναφέρουν, αυτά τα τελευταία 40 χρόνια, έστω και μία συγκεκριμένη παραχώρηση από τουρκικής πλευράς;

Μπορούν να μας πουν πόσες άλλες υποχωρήσεις μπορεί η πλευρά μας να κάνει, χωρίς να διακινδυνεύει η φυσική και εθνική μας επιβίωση;

Μπορούν να μας πουν ο κ. Αναστασιάδης, η ηγεσία του ΔΗΣΥ και του ΑΚΕΛ, η μπορούν να αναμένουν απ' αυτές τις συνομιλίες, που διεξάγονται με

βάση τους τουρκικούς όρους;

Να τους πούμε εμείς, οι «ακράιοι», όπως μας αποκαλούν: Άνευ όρων παράδοση στην τουρκική βουλή, διάλυση του κράτους και νομιμοποίηση ΟΛΩΝ των τελεωμένων της εισβολής και κατοχής. Μέχρι τότε, θύμα και θύτης θα χαριεντίζονται, θα παρακολουθούν θέατρα, θα ανοίγουν μαζί εκθέσεις, θα τρώνε παγωτό και θα πίνουν καφέ, κοινωνικοποιώντας και νομιμοποιώντας την κατοχή και εμβαθύνοντας τα συμπλάσματα του Συνδρόμου της Στοκχόλμης.

Υ.Γ.: Για όσους πιθανόν να μην γνωρίζουν, το Σύνδρομο της Στοκχόλμης είναι μία παράδοση κατάσπαση, κατά την οποία οι όμηροι, οι αιχμάλωτοι, οι δέσμοι κάποιων άλλων, ταυτίζονται, υπερασπίζονται και τρέφουν συμπάθεια προς αυτούς που τους αιχμαλώτισαν.

* Μέλος Γραμματείας Εκτελεστικού Γραφείου ΔΗΚΟ.

Οι «απορριπτικοί» και η απαράδεκτη λύση

Όρος «απορριπτικός» μπήκε στο σύγχρονο λεξιλόγιο της Κύπρου. Τον όρο τον καθιέρωσαν εκείνοι που πιστεύουν ότι οποιαδήποτε λύση θα είναι καλύτερη από τη σημερινή κατάσταση. Έτσι αποκαλούν απορριπτικούς, όσους δεν αποδέχονται λύση με όρους απαράδεκτους, όπως αυτούς που περιείχε το Σχέδιο Ανάν.

Προσωπικά απορριπτικό αυτόν τον όρο. Στην Κύπρο δεν υπάρχουν απορριπτικοί. Δεν δεχόμαστε ότι υπάρχει Έλληνας Κύπριος, που να μην θέλει λύση. Αν υπάρχουν, είναι ελάχιστοι και πρόκειται για τη συγχυσμένη συμφωνοπαθολόγους, που πιστεύουν ότι η οικονομική τους κατάσταση θα γίνει χειρότερη με τη λύση του Κυπριακού.

Με την ίδια λογική δεν δεχόμαστε ότι υπάρχουν Έλληνες, που αποδέχονται οποιαδήποτε λύση. Αν υπάρχουν, θα είναι κάποιος που πιστεύουν ότι με την οποιαδήποτε λύση, έστω και καταστροφική για την Κύπρο, αυτοί θα βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και θα κερδίσουν από το νέο περιβάλλον. Είναι αυτοί που θεωρούνται να μετατρέψουν την Κύπρο σε Χονγκ Κονγκ της Τουρκίας. Είναι επομένως ύβρις να χαρακτηρίζονται κ-

παι ως απορριπτικοί, επειδή δεν αποδέχονται λύση, όπως την επιδίωκε η Τουρκία, δηλ. νομιμοποίηση της δικτοτικής με δύο συνιστώσα κυρίαρχα κράτη σε πρώτο στάδιο και επανέκτηση της Κύπρου, όπως είναι ο στρατηγικός στόχος της Τουρκίας από το 1956.

Οι μεγαλύτεροι στην ηλικία θα θυμούνται ότι όσο υποστηρίζαμε την πολιτική του εκφικτού, που διακήρυξε ο Μακάριος το 1968, μας χαρακτήριζαν ως ανθενωτικούς. Μας κατηγορούσαν ότι δεν θέλαμε την ένωση. Φυσικά και τότε δεν δεχόμαστε ότι υπήρχαν Έλληνες της Κύπρου που δεν ήθελαν την ένωση. Οι λεγόμενοι «ενωτικοί» είναι εκείνοι που έγιναν νεκροθάφτες η ενώσεως. Οι ηγέτες τους σήμερα είναι ενταγμένοι στην παράταξη εκείνη, που υποστήριξε με πάθος το ΝΑΙ στο Σχέδιο Ανάν. Είναι οι ηγέτες της παράταξης, που σήμερα βλέπουν παράθρημα ευκαιρία και φυσικά εκτιμούν τον Ερντογάν, περισσότερο από όσο εκτιμούσαν τον Μακάριο, και βλέπουν τον Ακιντζι ως τον άνθρωπο που θέλει οσωτική λύση, σε αντίθεση με τον Τάσσο και τους οπαδούς του, που

μας κατηγορούν ότι δεν θέλουμε λύση.

Πριν λίγες ημέρες διάβασα την ανάρτηση ενός φίλου, από αυτούς που μας κατηγορούν ότι δεν θέλουμε λύση, αλλά προτιμούμε τη δικτοποίηση. Ο ίδιος περιέγραφε τη λύση, προς την οποία πιστεύει ότι προχωρούν οι διαπραγματεύσεις, γράφοντας:

«Θέλω λύση του Κυπριακού, που να διασφαλίζει την ειρήνη, την ασφάλεια και τη συνέχεια της Κυπριακής Δημοκρατίας μετεξελιχθείσα σε ομοσπονδία, χωρίς στρατιωτική κατοχή, χωρίς έποικους και χωρίς τουρκικές εγγυήσεις. Θέλω να διασφαλιστούν πλήρως οι βασικές ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα και να εφαρμοστεί πλήρως το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Είναι κανείς που δεν έχει καταλάβει τι έγγραφο πιο πάνω; Αν όχι, τότε σας παρακαλώ μην ξαναγράψετε ότι θέλω τον ΟΠΟΙΟΛΑ ΛΥΣΗ!»

Εγώ πιστεύω, πως τέτοια λύση δεν μπορεί κανείς να την επιτύχει. Για έναν απλό λόγο. Δεν υπάρχει περίπτωση να την αποδεχτούν οι Τούρκοι. Ούτε οι ο Ακιντζι. Για τούτο έγω, που θεωρούμαι απορριπτικός, δηλώνω πως αποδέχομαι λύση, που

να μην είναι τόσο οσωτική, όπως την περιγράφει ο φίλος και είμαι πρόθυμος να αποδεχτώ κάποια πρόνοια για τους Τουρκοκύπριους και κάποιους περιορισμούς των δικών μου δικαιωμάτων. Και είμαι βέβαιος ότι όλοι οι «απορριπτικοί» θα ψηφίσουν ΝΑΙ σε μια λύση, όπως περιγράφεται πιο πάνω, που διασφαλίζει τη συνέχεια της Κ.Δ., πλήρη εφαρμογή του ευρωπαϊκού κεκτημένου, τερματίζει την κατοχή και θα διασφαλίζει το μέλλον του Ελληνισμού στην Κύπρο. Αλλά με μια κυριαρχία, μία ιθαγένεια, μία διεθνή προσωπικότητα και εκπροσώπηση.

Όμως ρωτώ: Ο φίλος που «θέλει λύση του Κυπριακού» και που πιστεύει ότι εμείς εργαζόμαστε για να την απορρίψουμε, θα ψηφίσει ΟΧΙ, αν η λύση που θα θεθεί σε δημοψήφισμα προνοεί κατάργηση της Κ.Δ., «κεπένωση» δύο κυρίαρχων κρατών με τη δική τους διεθνή προσωπικότητα, με παραμονή των εποίκων και των εγγυήσεων, με παρεκκλίσεις από το ευρωπαϊκό κεκτημένο και καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Το πραγματικό ερώτημα είναι αυτό. Και για μένα δεν υπάρχει δίλημμα.

Καλημέρισμα!

ΕΛΛΗ, καλημέρα.

Με ζεστασιά κι αγάπη σε καλημερίζει εκείνο το παιδί που σου το φορτώσανε κολαούθ, μπρος εσύ, πίσω εκείνο, να τρέμει στο τιμόνι του ποδηλάτου σπιν... απειλιώπι -όπως του φανόταν- διαδρομή Καίμακλι-Πύλη Πάφου, ως το Ανώτερο Εμπορικό Λύκειο Λευκωσίας (χρόνια να δίνει ο Ύψιστος στο κυπριακό Κυρίακο Νεοκλέους, εκπαιδευτικό πολύ μπροστά από την εποχή του). Ήσουν, βλέπεις, η «μεγάλη», η φίλη και γενόνοσσα που το στράτευσε στην κυριολεξία σε άλλους κόμους.

Ως ένα σημείο, φτωχογενιόνες, με σπιτάκια πλινθόκτιστα, ταπεινά, όλα στην ίδια τετράγωνη κοψιά. Λίγο πιο πέρα, αρχοντικά, πετρόκτιστα, με κίπους, γατιά και σκυλιά στις αυλές. Εκείνα τα σκυλιά η μικρή τα λάτρευε κι ήθελε να ξεκαβαλίκεψαι να πάει να τα καϊδέψει. Εσύ τα 'τρεμεις κι αυτά, λες και διαβάανε τον φόβο σου στα μάτια σου, σε κυνηγούσαν ανελέητα. Κι όλο να ρίχνεις μια ματιά πίσω, όλο να φωνάζεις «προχώρα μη φοβάσαι, το μπερέ σου, θα σου φύγει το μπερέ σου. Πρόσεχε τ' άλλα ποδήλατα». Γιατί τότε τ' αυτοκίνητα ήταν λιγοστά. Πιο πολύ κυκλοφορούσαν κάτι μαρπάγια λεωφορεία, φορτωμένα μαθητές -λιγότερες μαθήτρίες-, έτσι αποφά-

Της Αλέκας

Γράβαρη-Πρέκα

σίζαν οι γονιόι, γράμματα το...παιδί, σππί το κορίτσι (με το συμπάθιο!). Με κάτι πάνινες σάκες ή τα βιβλία δεμένα με λουρί πίσω, στη σχάρα του ποδηλάτου, με παπούτσια τρύπια, ρούχα τριμμένα. Τα 'σωζε τα φτωχόπαιδα από συγχρήσεις με τα πιο προνομίους ή στολάι, που τον πέταγε από πάνω σου σαν έφτανες στο σπίτι, μη λιώσει το

φτηνό τοπί πριν βγάλλει τη χροιά. Πρωτάκι, ενάμιτο μέτρο άνθρωπος -δεν ψήλωσε και πολύ από τότε- και να 'χει χαμένο τον κόσμο του και να το βλέπουν αφ' υψηλού οι μεγάλες, μια να το γελάνε, μια να το λυπούνται, έτσι που χαζόδειχνε. Μα τις κέρδιζε γρήγορα, η μάχη των εντυπώσεων έληξε υπέρ της, πήρε λίγο τα πάνω της. Άλλο αν πάντα στην αυλή σ' έψαχνε, Έλλη, σύγουρη καταφυγή αν έβρισκε δυσκολία. Πόση σιγουριά αν σ' έβλεπε απέναντι στο διάλειμμα καθώς μασουλούσε το ψωμοτύρι, πολυτέλεια της εποχής - αν την είξε.

Άλλοι καιροί, παιδιά μαζεμένα, άπραγα, με τη μυρωδιά απ' της μάνας τους το γάλα ακόμα στο στόμα. Μην κοιτάς σήμερα, όλα αλλιώςια. Άνεση, όμορφα, ακριβά ρούχα και παπούτσια, που και να υπάρχουν τότε θα 'θελε ένα μηνιάτικο ο γονιός να σ' τα πάρει. Και μεταφορά, προς κι από, με το μέσο των γονιών. Άλλη ζωή. Ποδήλατα που γέμιζαν τότε τους δρόμους κούδονυιατμα, που να βρεθούν τώρα; Και τι πόνος που το ποδήλατο έγινε άφαντο ένα απόγευμα!

Εκείνο το παιδί θέλει να σου πε ευχαριστώ για εκείνο το συντρόφεμα. Να σου πει πόσο λυπάται που, όπως ήρθαν οι καιροί, σήμερα παιδιά ζουν φτώχεια και στέρηση, σ' έναν κόσμο που έγινε λίγο-λίγο ηλεκτρονικός, παγωμένος, άψυχος κι ας χαρίζει τόσες δυνατότητες. Σε καλημερίζει, λοιπόν, και σου λέει πως εκείνο το μπερέ το νιώθει πάντα πάνω από το φρύδι (έτσι το ήθελε η κυρία Παλάσκα, που έλεγεε κάθε πρωί καθαρά χέρια, κοχμένα νύχια, κάτασπρο μαντηλάκι. Α! και τη σκιά σου τη νιώθει να την ακολουθεί όσο κι αν πέσουν τα χρόνια -ποιος τολμάει να τα μετρήσει- τέτοιες μέρες που στο κοιμημένο υποσυνείδητο Ήσπνά η νυσταγία της απλότητας, τις αμεσότητες ενός κόσμου πιο ανθρώπινου.

Έλλη, καλημέρα!